

Къурманыгъызыз къабыл болсун!

Шабат кюн, элия ай (июль), 9, 2022 жыл

№ 81 (21126)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Къурман байрам бла АЛГЫШЛАУУ

Къабарты-Малкъарны муслиманларын Къурман байрам бла жюрегимден кызыу алгышлайма!

Бу сыйлы байрам ёмюр-ёмюрлени ичинде дин ахлуланы эслерин исламны башланган кезиуюне, аны хазналарына борады, жандауурлукъга, тюзлюкге эмда адеплиликге чакырады, ахшылыкка этерге эмда ниет тазалыкъга иттиулюккю белгисиди. Ма ол бийик даражалы адеп-къылыкъ жорукъла исламга эмда бизни кыралда жюроген битеу динлеге төредиле. Аланы бирикдирген кючлери барды, ала жамаатда келишиулюк болуруна, Россейни кеп миллетли халкыны бирлигине себеплик этедиле. Ол а кыралыбызны

деменгиллигини эмда жашнауну кючлю мурдору болганды, болганлай да къалады.

Къабарты-Малкъарны дин биригиую жамауатыбызны жашауун бютюн ырахатлы этиу жумушлага тири кытышады. Биз аны конфессияланы араларында халланы тутхучлу болурларына, халкыбызны бирлигин кючлендириуге, республиканы мамырлыкъны бла келишиулюккю сакълауга салган кыйыналарына уллу багъа бичебиз.

Къабарты-Малкъарда жашаганланы барысына да, жюрегими теренинден алгыш эте, саурукъ, монглукъ, ишлеринде бла башламчылыкларында жетишимле тежейме!

БЕЛГИЛЕУ

«Юйюрню кыйматы жамауатны кючлю мурдоруду»

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** Юйюрню, суймекликни эм кертичиликни кюню бла республиканы жамауатын алгышлаганды.

- Къабарты-Малкъар Республиканы хурметли халкы! Багъалы жерлешлерим! 8 июль бизни кыралда Россей Федерацияны Президенти **Владимир Владимирович Путинни** Указына тийишлиликде Юйюрню, суймекликни эм кертичиликни кюнюча белгиленеди.

Бу кюннге официал халлы байрамны даражасы берилгени салулукъла жамауатны сакълауда юйюрню эм төрели кыйматланы энчи магъаналары болганларын кёргозтеди. Аллай жамауат төлюден төлюге кертичиликни, юйюрюнге, юйюнге, Ата журтунга суймеклик сезимлени ётдюреди. Была бир бирден айырымгаган ангыламладыла, аланы сакъларга уа, социумну бек магъаналы кесегича, юйюрню институтун сакъласа онг боллукъду.

Бююнлюкде бизни Президентибизни оноулары эм биринчиден сабийлери болган юйюрлеге себеплик этиу бла байламдыла. Социал билекликни кёбейтиу жаны бла амалла толтуруладыла, билим бериую, саурукъ сакълауу, физическая культураны эм спортну качественларын, санатор-курорт онгланы игилендириу, ырахат жашау болумланы кырау эм аланы тапландырыу ишле тындырыладыла.

Юйюрню кыйматы, тамата төлюге хурмет этиу төреле, сабийлеге суймеклик эм кыйгырыу бизни жамауатны не заманда да кючлю мурдору болгандыла, ала республиканы эм кыралны жетишимли айныуунда магъаналы жерлерин алгандыла.

Битеу жюрегимден сизни бу аламат, жылы байрам бла алгышлайма. Саурукъ-эсенлик, огурулулукъ эм хар юйге ырахатлыкъ тежейме! – деп айтылынады республиканы Башчысыны алгышлауунда.

ЁСЮУ

Республикада тирлик жыйыуну кёрюмдюлери игидиле

Республикада тирлик жыйыуну башлангананы юсонден телеграмканалда страницасында Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** хапарлаганды.

«Къабарты-Малкъарда голубиканы тирлигин жыйыу башланганды. Ол бизни республикада жангы битимге саналады, анга россей рынокну эл мюлк товарларыны санында сурам да ёсе барады. Бююнлюкде республиканы аграрчылары аны промышленный халда ёсдюрюую Чегем эм Урван районлада башлагандыла, ол салынган жерлени кенгликтери 125 гектар чакълы бирге жетгенди – былтырдан эсе 20 гектарга кёбейип», – деп айтылынады республи-

каны оноучусуну публикациясында.

Къабарты-Малкъар кёгетлени бла жемишлени жыйыу иште быйыл россей регионланы юч алчысыны санына киргенди. Бусагъатда республикада наныкъ, шапталланы тюрлюлерин, дугъум, нектарин, эрик жыйыу кыстауду. Баллилени жыйыу да ахырына жетеди, бахча жилеклени тирлиги да иги болганды.

Битеу да бирге Къабарты-Малкъарны эл мюлк организациялары, фермер мюлктери эм энчи ие предпринимательле жылны аллындан башлап тюрлю-тюрлю кёгетледен бла жемишледен 4,8 минг тонна чакълы бир жыйгандыла, ол а былтыргы бу кезиуюн кёрюмдюлеринден кёпдю.

Бахча кёгетле бёлюмде да тирликни кетериу кызыу барады. Республиканы консерва заводларына жашил кыудору бла нашала жетдириледи, жууукъ заманда жер-жерли бадыражанла да жиберилликиди.

Прохладна районда эл мюлк предприятияла кышлыкъланы оруп башлагандыла. Эсигизге салайыкъ, былтыр республика 1,3 миллион тонна мирзеу жыйганды, нартохно тирлиги биринчи кере миллион тоннадан озганды. «Быйыл да ахшы кёрюмдюлени сакълайбыз», – деп белгилегенди Казбек Коков.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоусуну пресс-службасы.

Ёсеппе

Газетибиз миллет хазнабызны тутуруугу болганын ангылазганла кёпюле

2022 жылны экинчи жарымына газетге жазылуу кампания бошалды. Ол жумуш редакцияда ишленгени жууаплы кезиулеринден бириди. Жазылуу апрельде башланган эди, жарсыуга, бу жол тиражыбыз, озган кезиу бла тенгешдиргенде, 202 экземплярга тюшгенди. Битеу да жылны экинчи жарымына 1 437 адам жазылганды газетге. Ыйыкъга юч кере чыкъган республикалы изданияла бла тенгешдиргенде, кёрюмдюлерибиз энишге артыкъ бек тюшмегендиле, игидиле. Къабарты тилде басмаланган республикалы газетден жаланда юч жюз экземплярга, орус тилде чыкъгандан эки жюзге азды жазылганларыбыз. Жылны биринчи жарымында тиражыбыз 1 639 экземпляр болуп турганды.

Сёзсюз, бююнлюкде биз ишибизде газетни басма тюрлюсюн сакълауу эмда айнытууу бек уллу борчубузга санайбыз. Электрон тюрлюсю да айныйды, ыйыкъга беш кере жангыртылады, шабат эм солуу кюнледе да официал сайтыбыз материалладан толады.

Энди уа жазылуу кампанияга окъуучуларыбыз къалай кытышханларына къарайыкъ. Озган кезиуде, эм уллу кёрюмдю Нальчикни почта бёлюмлериндеди. Башхача айтханда, сахарны тийресинде болган 19 почта бёлюм 232 экземпляр кыошхандыла тиражыбызга. Тырныауузу тёрт бёлюмюнде – 144, Кенделенни эки бёлюмюнде – 127, Огъары Малкъарда – 107 адам жазылганды газетге.

Эллерибизни юсонден айтханда, хал былайды: Хасания–96, Бабугент–87, Булунгу–61, Яников–55, Герпегеж–51, Тёбен Чегем–45, Къашхатау–42, Ташлы-Тала–40, Акъ-Суу–40, Лашкута–24, Жангы Малкъар–22, Быллым–20, Жанхотия–19, Элбрус–19, Хабаз–18, Кичибалыкъ–17, Къара-Суу–14, Бызынги–16, Бедик–10, Огъары Жемтала–14, Нартан–11, Биринчи Чегем эм Экинчи Чегем–11, Прохладный–10, Кенже–10, Хушто-Сырт–7, Шалушка–6, Жемтала–6, Терс-Къолда бла Аушигерде төртюшер адам жазылгандыла газетге. Биришер, экишер, ючюшер газет алган министерствола, ведомствола эм тюрлю-тюрлю биригиуле да кёпдюле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Сыйлау

4 бет

Юлгюлюлеге – майдалла махтау сёзле

Юйюрню, суймекликни бла кертичиликни битеуроссей кюннде Нальчикни администрациясында юлгюлю юйюрлеге кыуанчлы халда «Суймеклик эм кертичилик ючюн» майдалланы бергендиле.

Башламчылык

12 бет

Саурукълауу жашау бардырынуу магъанасын кёргозте

КЕНГЕШ

Бахсанда суу тартыргъа энтта да
600 миллион сомдан артыкъ бёлюннгенди

КъМР-ни Башчысы **Казбек Ковну** инфраструктура къурулуш бла байламлы берген буйрукъларыны чеклеринде КъМР-ни Правительствоосуну Председатели **Мусукланы Алий** Россей Федерацияны Регионланы айнытыу жаны бла комиссиясыны президиумуну жыйылыуна къатышханды. Аны РФ-ни Правительствоосуну Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин** бардыргъанды.

Кенгешде миллет эмда федерал проектлени толтуруу не халда болгъанына, къурулушда законлу мардаланы тапландырыуу амалларына эмда инфраструктура къурулушха ахча алыр ючюн проектлени сайлауу регионланы заяваларына къаралгъанды.

Правительстволу комиссия Къабарты-Малкъар Республиканы заявасын къабыл кёргенди. Сёз Бахсандагы суу ызы биринчи кесегин тартыуу 2024–2025 жыллагъа 602,5 миллион сомгъа бюджет кредит бёлюню юсюнден барады. Алгъаракълада уа регионга бу проектге бюджетден 2022–2023 жыллагъа 2,1 миллиард сом бёлюннгенди.

Проектге кёре Бахсан районну жети элине эмда Бахсан шахаргъа 79-километрлик суу ызы тартыргъа эмда жашау журтланы къурулушларына да инфраструктура жаны бла себеплик этерге белгиленеди. Ол жумуш тындырылса, Бахсан шахар округда, Заюково, Атажукино, Исламей, Баксанёнок бла Псычох элдеде жашагъанланы – битеу да 98 минг чакълы адамны, ол эллени терк айный баргъанларын эсге алсагъа, 160 минг адамны окъуна – суу бла жалчытыргъа къолдан келликди.

Марат Хуснуллин къурулуш бёлюмню закон мардала бла байламлы къаллай оноула этилгенлерини

юсюнден да билдиргенди. «Биз былтыр окъуна бу бёлюмде бюрократия чырмаулары азайтыуу къолгъа алгъан эдик. Къурулушну айнытыуу жаңгы стратегиясында аны энтта да бир кере белгиленгенди. Къырал Дума жаз башы сессиясында къурулуш бёлюмге баш магъананы тутхан 12 федерал законну къабыл кёргенди. Алагъа тийишлиликде законодательствогъа 100-ге жууукъ тюзетиу кийирирге белгиленеди», – дегенди ол.

Алайды да, шахарда къурулушну проектлерин жарашдырыуу регион мардасы эки айдан 15 ишчи күннге дери къысхартылды. Концессиялы келишимлеге тюрлениулуни тынч амал бла эмда монополиялагъа къажау органдан эркинлик алмай кийирирге боллукъду. Алай мадарла санкцияланы кезиунде къурулуш материалланы неда оборудованины импорт тюрлюлерин алышыргъа керек болгъанда, къурулушну тыйгычсыз бардырыр ючюн этиледи.

Налог кодексге да тюзетиуле кийирилгенди. Ол санда инженер коммуникацияланы иелери, жашау

журтла ишлегенле да инфраструктура объектлени муниципал иеликге берген заманда, аладан алынган налог азайтылады. Къурулушну бардыргъандан изленген документлени тизмеси да бек аздан 100 пунктха къысхартылады. Дагыда къурулуш бардырылыр ючюн этилинген келишимлени саны да азайтылады.

Андан сора да, энди инсанла кадастр эсепге тынч тюшерге эмда ишлеген объектлерине эркинликни кёпге созмай регистрация этдирирге боллукъду. Къырал регистратор жалаңда эки документни болгъанларына бла къалгъанларына къараргъа керекди. Сёз къурулушну бардырыргъа эркинликни эмда объектни техника планыны юслеринден барады. Аны бла бирге кадастр ишлени бардырыуу, кадастр эсепге салыуу, жер участкаланы юйле неда жашауда керекли башха затла ишлеуге кёчюрюрге эркинликге регистрация этиуно болжалы юч күннге дери къысхартылады.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствоосуну пресс-службасы.

СЫЙЛАУ

Юлгюлюлеге – майдалла, махтау сёзле

Юйорню, суймекликни бла кертичиликни битеуроссей кюннде Нальчикни администрациясында юлгюлю юйорлеге къууанчлы халда «Суймеклик эм кертичилик ючюн» деген майдалла бергенди.

Бу майдал бла бирге бек азындан 25 жылны жашагъан адамланы саугъаларгъа оноу 2008 жылда этилгенди. Андан бери аны Нальчик шахар округда 260 юйор алгъанды. Бу жол да анга кёп жылланы къууанчда, къыйын кезиуде да бирге жашап, бир бирге билеклик этип келген, урунууда жигерликлери, билимликлери бла ахшы юлгю кёргозтген 20 ата бла ана тийишли болгъандыла. Аланы алгышларгъа Нальчикни администрациясыны башчысы **Таймураз Ахохов**, аны орунбасары **Атмырзаланы Земфира**, Нальчикде ЗАГС-ны таматасы **Валентина Шериева**, тиширюулары республикалы эмда шахар советлерини башчылары **Аулият Каскулова** бла **Лидия Дигешева** чакъырылгъандыла.

Таймураз Ахохов, келгенлеге ыспас эте, хар инсанни жашауунда юйорю, юйю, жууукълары, сабийлери эм багъалы болгъанларын чертгенди. «Эр кишини бла юй бийчени бир бирлерине кертичиликлери, балалагъа суймеклик, тамата тёлюлеге хурмет этиу жамауатыбызны ёмюрледен келген байлыгыды. Бу байрам жашды, быйыл ол онтёртюнчю кере белгиленеди, алай анга властыланы, адамланы жанындан

да аслам эс бурулады. Бютюнда бююнлюкде юйор хазнагъа эм сыйлы жер тийишлиди. Насыплы юйор жаныбыздан суйген шахарыбызны, республикабызны, къыралыбызны тутуругъу. Сабийлеригизни, жууукъларыгызыны къууанчларын кёрюрюгюзню тежейме», – дегенди ол.

– Юлгюлю юйорле не къадар кёп болсала, къыралыбыз да ол къадар кючлю боллукъду. Суймеклик сезим инсанни жашагъан къадарында биргесине барады, алгъа атагъа бла анагъа, артда устазлагъа, жууукъ-тенгнге, Ата журтунга, жашау негерге сайлагъан адамынга да. Ол жарыкъ сезим сизни юйлеригизде таркыймасын», – дегенди Валентина Шериева. Аулият Фуадовна инсанни жашауунда хар не да юйорюнден башланганын, аны ич дунясын, кёз къарамы анда къуралгъанын белгилегенди.

Алай бла быйыл майдалла бла бирге 61 жылны жашагъан **Вилий Солондких** бла **Любовь Федоровна** (ала эки сабий ёсдюргенди, беш туудукълары бла бир учунлары бардыла), 34 жылны бир юйор болуп жашагъан, юч сабий ёсдюрген **Берберланы Бурхан** бла **Кючюкланы Зухура**, бирге 32 жылны жашагъан **Эндрейланы Мухамедия** бла **Светлана** (аланы эки сабийлери бла юч туудукълары бардыла) эм башхала саугъалангандыла – битеу да 20 юйор. Ала жыйылгъанлагъа узакъ ёмюр, шүёхлукъ, мамырлыкъ, суймеклик, ырахатлы жашау тежегенди. Берберланы Бурхан а назмусун да окъугъанды.

Жырлары бла Диана Шухостанова, Къужонланы Амалия бла Алим Карданов къууандыргъандыла. Ахырында саугъаланган юйорле бирге суратха тюшгенди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфийа.

Газетибиз миллет хазнабызны тутуругъу
болгъанын ангылагъанла кёпюле

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Чыгарылгъан кёрюмдюлени юсюнден айта, тираж бир кесек ёсген эллени – Огъары Малкъарны, Бабугентни, Кёнделенни, Тырнауузну, Хасанияны, Тёбен Чегемни – почта бёлюмлеринде ишлегенлеге ыразылыгымы билдирирге сюеме. Ала, ол жерледе жашагъанлагъа газетибизни магъанасын ангылатып, жызылыуу иги къошумчулукъ этгенди. Башда сагъынылгъан тизмеге, гитче эллерибиз болгъанлыкъгъа, алай ахшы кёрюмдюле болдурган Ташлы-Таланы, Герпегежни эм Булунгуну почталарында ишлегенлени да къошаргъа боллукъду.

Кесигиз кёргенликден, хар жерде да жазылыу кампания бирча бардырылмайды. Ачыкъ айтайым, газетни журналистлери да элlege айланыр ючюн къалмайдыла. Алада жашагъан кёп сабийли юйорлени, белгилли эм фахмулу адамланы, къол усталаны, иш къурап баш кечиндиргенлени, жержерли администрацияланы, мектепледе ишлегенлени, айырмалы жаш тёлюбюзню юслеринден тохтамагъанлай материалла хазырлагъанлай эм басмалагъанлай турабыз. Эллерибиз бла байламлыкъны юзmezге кюрешибиз – анда жашайдыла бизни окъуучуларыбызны асламысы, аладыла газетни бетлерини жигитлери.

Энди уа жазылыу кампаниягъа себеплик этгенлени бир къауумуну атларын сагъыныуу тийишли кёреме: КъМР-де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный Зумакулланы Борис, Черек районну администрациясыны башчысы Къулбайланы Алан, Элбрус районну администрациясыны башчысыны къуллугъун толтурган Сотталаны Къурман, КъМР-ни прокуроруну болушлукъчусу Сотталаны Жанна, Суд приставланы федерал службасыны КъМР-де управлениясыны таматасы, республикада баш суд пристав Бауаланы Ахмат, КъМР-ни жарыкъландырыуу эм илму министри Анзор Езаов, КъМР-ни табиыгъат байлыкъла эмда экология министри Шауаланы Илияс, КъМР-ни транспорт эмда жол мюлк министри Аслан Дышеков, КъМР-ни курортла эм туризм министри Мурат Шогенцуков, КъМР-ни урунуу эмда социал къоруулау министри Асанланы Алим.

Аладан сора да, Къабарты-Малкъар къырал университетни ректоруну къуллугъун толтурган Юрий Альтудов, Республикалы клиникалы больницаны баш врачыны орунбасары Къудайланы Шамил, КъМР-ни саулукъ сакълау министрствосуну суд медицина экспертиза бюросуну таматасы Мечукъаланы Алихан бла аны орунбасары Мечукъаланы

Азрет, КъМР-ни урунуу эм социал къоруулау министрствосуну «Энчи юй» къырал казна учреждениасыны директору Асанланы Маштай, Огъары Малкъарны экинчи номерли мектебини директору Жангоразланы Борис, «Чайка» санаторийни таматасы Мамайланы Фатима, Черек, Чегем эм Элбрус районлада электросетьлени таматалары Жангоразланы Хасан, Жаболаны Марат эм Хапаланы Юсюп, РФ-ни МВД-сыны Черек эм Элбрус район бёлюмлеринде таматалары Хапаланы Далхат бла Шауаланы Арсен, КъМР-ни Парламентини депутаты Насталаны Алий-Солтан, «Къайсыннга 100 атлам» тарых, маданият эсгертмелени сакълауу болушлукъ этиу фондну таматасы Тетууланы Хадис къолларындан келгенни аймагъандыла.

Мамайланы Солтан, Гайылыны Заутдин, Табакъ-сойланы Ахыя, Атабийланы Айшат, Князланы Расул, Байчораланы Асият, Атмырзаланы Махти, Баллиланы Рашид, Нальчик почтаны Элбрус участкасыны тамата къуллукъчусу Афашокъаланы Руслан, Элбрус районну Халкъны социал жаны бла жалчытыу комплексли арасыны директору Этезланы Мажит, Элбрус районну Социал жаны бла къоруулау эм иш бла жалчытыу арасыны таматасы Мырзаланы Замрат, «Эльбрус-Транс» акционер обществону таматасы Темуккуланы Абдул-Хашим, Элбрус районну Жол мюлк управлениясыны таматасы Ахматланы Мурадин, «Приэльбрусье» Миллет паркны таматасы Чочайланы Малик, КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу Мусукаланы Сакинат, белгилли журналистле Жангуразланы Нажабат, Шауаланы Разият, Османланы Хыйса, Холаланы Марзият, Тикаланы Фатима, Байсыланы Марзият, Кетенчиланы Зульфийа эм башхала газетни тиражыны ёсерине себеплик этгенди.

Сагъынылгъанланы барысына да редколлегияны, кесими атымдан да жюрек ыразылыгымы билдирирге сюеме. Ала малкъар халкъны маданият хазнасын, ана тилин сакъларгъа, айнытыргъа къошумчулукъ этеди. Ол ишни тамамлауда «Заман» газетни къаллай бир магъанасы болгъанын иги ангылайдыла.

Белгилисича, газет миллетни энчилигин кёргозтген шартланы санында эм биринчи турады. Биз, ол жууапчылыкъны ангылап, эки жылдан «Заманны» 100-жыллыкъ юбилейине окъуучуларыбыз бла бирге, аланы саны да ёсюп, тийишлисича тюбер умутдабыз.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан,
«Заман» газетни баш редактору.

Ол Къазахстанда Джалал-Абад областыда «Ленинчи жол» колхозда тууганды, анда ёсгенди. Кёнделенге уа онеки жыл болуп келгенди. Лидия, анда 1-чи школда окуп, элде устаз болуп ишлей турганлай, КъМКЪУ-да химия-биология бёлүмнү бошаганды. Энейланы Идрисни жашы Хусейн бла бир юйюрлю болгандан сора, таматаланы оноулары бла, баш иеси бла Москвага кетип, ол МВД-ны университетинде окуганды, аны жанында турганды, анда сабий садда ишлегенди. Хусейни Биринчи

чыгырыуда белгили М.В.Черкизованы да болушдуруп, энчи окууу ыз табып, аны Нальчикде кеси таматалык этген 1-чи интернатны мурдорунда сынаганды.

Къыйын заманда келген эди Лидия интернатха. Къырал бергени сабийлеге ашха жетмей, Бизнес институтну директору Феликс Хараевха барып, аны тилеги бла Автокомбинат биригиу да болушуп, колхоз председател Чочайланы Борисге келип, андан учуз багъасы бла беш ийнек сатып алады. Артда фермада малланы саны оннга жеткен эди. Ол

КъМР-ни 100-жылпыгына

Жангы амаллагъа жол ызлагъанла

Педагогика илмуланы доктору, профессор Мирзоланы Адыханны къызы Энейланы Лидия хунер, фахму, итিনিулук, тутхан ишине жаны бла берилиу дегенча магъаналы ангыламланы иеси эди. Къырал берген онгланы не жаны бла хайырланып, ариу жол келгенди, кёп сабийлени жашау ызгъа тюзетгенди. Аны бла кёплеге юлгю да болганды.

Чегемге ишлерге ийгенлеринде, анда да сабий садны таматасыны къуллугунда ишлегенди. Андан ары къадар аны 1-чи интернат школгъа келтиргенди.

Лидия Адыхановна анда 22 жыл ишлегенди. Сабийлени юйретиуде, окутууда, дуня башында не иги зат, не жангы зат бар эсе да, аны хайырланыргъа суююп, кёп тюрлю программала бла ишлеп кёргенди, аны бла бирге кеси да ёсгенди. Алай излемле бардыргъан заманында, 1984 жылда, башха интернат окуу юйлене ишлерине къарап, алада болган иги сынамны алыр ючюн, Лидия Москвада патриарх Алексей 2-чини къарамында турган 12-чи номерли интернатда бардырылган форумгъа тюзген эди. Анда Америкадан келген педагогла бла бирге былай школда дерс бериуню илму жаны бла тапландырыр муратда къуралган жангы программала бла шагъырей болуп, аланы тинтип, биздеги интернат школгъа жарарча программаны жарашдырыуну къолга алганды. Петербургда Герцен университетни «Маданият-чыгармачылык юлгю» деген программасын хайырланып, миллет окуучулагъа китап

50-60 литр сют сабийлеге къалай керек болганын айтыр кереклиси да болмаз.

Андан сора да, интернат школну бошаган сабийлени къайсы да сайлауна кере бир усталык алып чыгарча этгени да айтып-айталмазча болушукъ эди.

Дин жаны бла тёрели болмаган биригиуле аслам болуп, ёсе келгенни ары къатышдыра башлагъан кезиу бек къоркчуулу эди. Бютюнда ата-анадан айырылып турган сабийлеге. Ол заманда Лидия Атмырзаланы Тахирни бла Пшихачев Шафигни чакъырып, сабийле бла тубешдирип, динден хапар айтдырып, сорууларына жууап берип, зикир этдирип, кёплени ажашыр жолларындан тыйганды.

Хар бирине энчи ыспас эте, жашауунда тубеген кёп ахшы адамны сагъынычу эди Лидия, кеси этген ахшылыкъланы уа бир заманда да угъай. Ол халкъыбызны этнологиясыны юсюнден китап жаза тура эди.

Аны жашауу саулай да урунуу эди, сора жигитлик – жер юсюнде бек керекли затла. Сабийлеге тамбагы юкюбюзге сакъ болууда, билим алдырыуда ол кесин аямаганды. Эсигизде эсе, 1990

жылда жер тепгенде, ол кеси сабийлерин аталарына къоюп, барып, интернат сабийле бла бирге турганды ол эки-юч къоркчуулу кюнню. Окуучулары да суйгендиле аны, сурагандыла, акыл сезюн излегендиле. Хар бирини атын жюрек жылыу бла айта, ала бла байламлыгын бир заманда юзмегенди Лидия. Аланы телефон бла сёлешгенлери аны къалай къуандырганын кесим кёргенме.

Тутхан ишине аны алай берилгенин, хунери, фахмусу болганын кёргенле аны илму бла кюреширге чакъырганды-

ла. Республикдан, Россейден тышында да Энейланы Лидия кёп уллу жыйылыулагъа къатышханады, аны педагогикадан эллиден аслам илму иши, ол санда китаплары да бардыла. «Формирование нравственности у подростков национальной культуротворческой школы» деген иши бла 2000 жылда Пятигорскну къырал педагогика университетинде кандидат диссертациясын, 2010 жылда «Формирование этнокультурной и общероссийской идентичности учащихся (на примере культуротворческих школ Северного Кавказа)» деген иши бла Петербургда Герцен атлы педагогика университетде доктор диссертациясын къоруулаганды.

Интернатдан солурга кетгенден сора, Лидия Нальчикде Белгородну кооперация, экономика, право университетинде, Бизнес институтда да ишлегенди. Аны бла бирге жамауат жашауу да тири къатышханды – «Федерация женщин с университетским образованием» деген битеудуния жамауат биригиуню Россейде вице-президенти болуп турганды. Ол

биригиу илму бла кюреширге тиширыулагъа болушукъгъа деп ачылганды. Ары киргенле ол жаны бла Россейде къабыл этилген проектлени республикада да бардырадыла, ёсе келген тёлюню, бурундан келген адет-тёрелерибизни, эрттегили маданият институтубузну хайырлана, сабийлени бусагъат заманга тийишлиликде юйретиуню амалларын уллу-гитче жыйылыулада, халкъла аралы конференциялада, тегерек столлада сюзедиле, жамауат жашаууну иги жанына тюрлендириуде тиширыуну онгу къалай бийик болганын белгиледи. Алай жыйылыулагъа Голландияны, Нидерландланы, башха къыралланы да келчилери къатышадыла, студентле бла тубешедиле.

Баям, юйюр тутхан тиширыуула ол затла бла кюреширге тынч да болмаз. Хусейни бла Лидияны эки къызлары Елена бла Лариса, жашлары Артур, алты туудукълары барды. Елена – философия илмуланы кандидаты, Москвада Урунууну эм социал байламлыкъланы академиясында профессорду. Артур юрист илмуланы кандидатыды, Ларисаны уа устаз, бухгалтер билими да барды.

Бир бирни ангыларга итিনিу юйюрге не заманда да болушады. Хусейн кёп жылланы МВД-да уллу къуллукълада ишлеп келгенди, солуудады. Полковникди. «Юйюрюмню, илмуму?» – деген соруу туумаганды Лидияны акылында. Алай болса, ол биринчини сайлары туура эди. Нек десенг, аны битеу илму, башха иши, акылы да сабийге жашауда кесини жерин табарга болушурга, аны юйюне, халкъына жарарча, хайыр келтирирча адам этип ёсдюруге бурулуп эди. Къатындагыла аны ангылагандыла, не жаны бла да болушурга итингендиле. Ол шарт а Лидияны жашауун жетишимли этгенди

«Бюгюн Россей битеудуния окуу кенгликке киреди. Регионлада окуу системаны уа миллет энчилигибизден, бир тёлюден бирсине ёте келген иннет, рухий байлыгыбыздан, адеп-къылык институтларыбызда сакъланган дерсленден айырып къарыу жокъду. Ол хазнабызны сакъларыкъла уа гуманитар жаны бла уста педагогладыла», – деучю эди Лидия, миллет айныуда устазланы ишлерине бийик багъа бере. «Жангы ёмюрню жангы школу» деген проектни да ол башлагъан эди бизни республикада.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

ТЮБЕШЕУ

Къыйынына – бийик багъа

Къабарты-Малкъарны Курортла эм туризм министрствосунда Орус география обществону «ЮНЭК» жаш тёлю клубну келечилерине къуанчлы халда «Россейни туристи» деген белгилени бла шагъатлык къагъытланы бергендиле.

«ЮНЭК» клуб юч жылдан асламны ишлейди, «Жашлыкъ. Илму. Экология. Маданият» дегенча ангылатылынады. Аны башчысы Аскер Конгапшев билдиргенича, ала ишлерин эки жаны бла бардырадыла: естественный илмула эм художестволу-спорт. Ол жаш адамланы хар не жаны бла айнытырча дисциплинала аралы байламлыкъланы къуаргъа себеплик этеди. «Бизни ишибизде эм магъаналы сабийлени бирликге юйретиудю, Ата журтларыны тамбагы кюнню ючюн жууаплыкъланы сездириудю. Хар келечибиз республикабызны тамашалыкъ табийгъатын сакълауу къошумчулугун этеди», – дейди клубну эксперти Гузиланы Хусейн.

Жыйылганланы туризм эм курортла министр Мурат Шогенцуков алгъышлаганды. Ол сабий туризмни жангыртууу бла клубну башчылары эрттегили ахшы сынамны къайтаргъанларын чертгенди. «Аны болушлугуу бла адамланы араларында шухлукъ кючленгенди, жамауат ачыгыракъ болганды. Кесими сабийлигимми, жаш заманымы эм иги эсгерилерим туризм бла байламлыдыла. Бюгюн он жылны ичинде турлукъ белгилени биринчи кере бериледи, аны ючюн бу жумушну магъанасы бек уллуду. Ол сиз туугъан жеригизни интернетни юсю бла угъай,

кесигиз барып, кёрюп таныгъаныгъызын шартыды. Сиз бусагъатда тюз жолдасыз, гитче туугъан жеригизге суймекликни юсю бла, табийгъатха къатылмай а ол сезим келмейди, уллу Ата журтугъузну да сюериксиз», – дегенди ол.

Альпинизм, къаялагъа ёрлеу эм спорт туризмден федерацияны вице-президенти Гумаланы Борис сабий туризмни системасы тюрленнгенин эсертгенди. «Бусагъатда разрядланы алыуула жангы излемле салынгандыла, эм игиси уа, бу иш жангы кюч бла тамамланып башланганды. Шёндю «Россейни туристи» белги чырмаулары бла жолоучулукъну ётгенлеге берилген биринчи шагъатлыкъ документди. Клубха къатышханла хар нени да кеслерини кёзлери бла кёредиле, къоллары бла тиедиле – ол жер, къудурет бла биринчи байламлыкъды. Бизни муратыбыз сабийле тегерекдеги дуняны къаршы байламлыкъда танырча этергенди», – деп къошханды.

Клуб окуууну кезиунде къайда болганыны, не бла кюрешигини юсюнден Гузиланы Хусейн фильм кёрюзтюп билдиргенди. Алай бла сабийле талай жолоучулукъгъа чыкыгандыла, ол санда Чирик кёллеге, Нартия таугъа, Жетмиш суугъа, Хазны чыраннга. Уллу Хорламны 77-жыллыгына атап, Тоторс таугъа ёрлегендиле.

Клуб илмуда уллу жетишимле болдурган тиширыу алимлени юслеринден конференцияны къураганды.

Юч кюнню ичинде окуучула заповедникни ишчилери эм педагогла бла бирге Бызынги участкада экология жолчукъланы тапландыруу, айбатландыруу, тазалау бла кюрешигендиле. Волонтёр программаны чегинде аланы профессионал суратлагъа бла видеога алдыргандыла, «Экология дозор» квест да сейир ётгенди. Волонтёрла билдириу къангаланы орнатырга болушандыла, экскурсиялагъа да чыкыгандыла. Андан тышында, эки экология маршрут жарашдырылганды.

Бу жол белгилени Нальчикден бла Ташлы-Таладан сабийле алгандыла, алагъа Алтууланы Арсен, Байсыланы Тембулат бла Сальма, Гузиланы Жаннета, Таукенланы Аслан, Саракуланы Зульфия бла Карина, Сабина Бетрзова, Къулийланы Танзиля эм башхала

тийишли болгандыла. Къабарты-Малкъарда сабий туризмни айнытуугъа эм ёсе келген тёлюню юйретиуге салган къыйынлары ючюн Курортла эм туризм министрствону грамоталары бла Аскер Конгапшев бла Гузиланы Хусейн саугъалангандыла. Экологну кюннюне атап, республикада аз тубеген битимлени сакълау акцияны бардыргъанлары ючюн ведомствону ыразылыкъ къагъытлары бла Ташлы-Таланы бла Огъары Лескенни мектебини директоруну орунбасары Цаколаны Муса бла информатикадан бла географиядан устазы Гузиланы Илияс белгиленгендиле.

Жангы окуу жылда клуб географиясын кенгертир, анга Чегем эм Сукан ауузыланы къошар, клубха республиканы башха районларындан да жаш адамланы къатышдырып, сабийлени араларында тири туризмни айнытыр муратлыды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Билим

Ёз тилибизни болуму, жаш тёллюбюзню анга тюшондюрюю, аны багъаларгъа юйретиу да бюгюнлюкде кёплени сагъайтады.

Барыбыз да билгенликден, КЪМКЪУ-ну къарачай-малкъар филология кафедрасы тилибизни айныууна, аны бирси тюрк миллетлени арасында даражасына, кадрланы хазырлаууу уллу къыйын салгъанлай келеди. Илму жаны бла къарагъанда, бизни энчилерча затларыбыз асламдыла.

Биз, сагъынылгъан кафедрабыз бюгюнлюкде къалай ишлегенин, неге бегирек эс бурулгъанын билирге суйюп, аны башчысы, филология илмуланы доктору, профессор Кетенчиланы Мусса бла ушакъ этгенбиз.

– Мусса Бахаутдинович, бюгюнлюкде малкъар бёлумге студентлени алыуу бла хал къалайды?

– Кертисин айтханда, бизге школдан сора окъургъа келгенле азыракъ боладыла. Бусагъатда филология ызда ишлейбиз. Аны профильлери уа «къарачай-малкъар тил бла литература» эмда «орус тил бла литературадыла». Сагъынылгъан профильге кёре билим алгъан бакалаврны бу тиллени экисинден да устаз болур эркинлиги барды.

Бизге шёндю жыл сайын да он бюджет жер бериледи. Алгъынча заочный бёлумюбюз жокъду бусагъатда. Бир кезиуде уа ары да он адам алып тургъанбыз.

Бюгюнлюкде бёлумню тауусханланы дипломларында филологияны бакалавры деп жазылады. Окъуугъа былтыр киргенле бакалавриатны тауусхан кезиуде уа дипломларында аланы СМИ-леде ишлерге эркинликтери болгъаны да белгиленирикди. Алай бла уа окъуу программабызгъа да жангы дисциплинала къошулгъандыла – «литература неда лингвистика жаны бла редакторлукъ этиу» дегенча. Билесиз, энди жангы профессионал стандартлагъа да тийишлиликде ишлейбиз.

Кесим да «КЪМР-де СМИ-лени системасы» окъуу пособианы быйыл хазырлап бошарыкъма. Жуукъ заманда студентле аны къолларына алып, хайырланыргъа онг табарыкъдыла. Жыл сайын да быллай китапла басмаланадыла, бу жаны бла болум аман туюлду. Алай эсе да, бюджет жерлени толтуруу ючюн, колледжлени тауусханланы алабыз.

– Бюгюнлюкде малкъар бёлумге окъуугъа кирир ючюн а, къайсы предметледен сынаулары берирге керек болады?

– Школдан сора келгенле орус тилден, орус литературадан да ЕГЭ-лени берирге тийишлидиле. Дагъыда биз кесибиз аладан малкъар тилден бла адабиятдан экзамен алабыз. Колледжледен сора окъуугъа кирирге суйгенле болсала, ала да мында университетни ичинде ёз тилибизден бла литературабыздан сынауну ётедиле.

Былайда бир затны чертирик эдим: орус литературадан ЕГЭ къыйын болгъаны себепли, аны алай кёпле сайламайдыла. Сайлагъан окъуна эт-

«Малкъар тилни айныууна, сакъланырына къайгырыу – баш борчларыбыздан бириди»

селе да, андан бийик балла алгъанла аздыла. Бакалавриатха кирир ючюн а, 220 балл керек болгъанды саулайда.

– Магистратура, аспирантура, алим совет а сакъланганмыдыла мында?

– Хау. Ала бардыла. Билимин ёсдюрюрге суйген аллай онг табарыкъды. Шёндю магистратурада программабыз «Къарачай-малкъар филология» деп алайды. Мында окъуу эки жылды. Анга беш бюджет жер бериледи.

Аспирантура да барды, анда юч жылны окъуйдула. Ары барыргъа да къыйынсынадыла. Нек дегенде, кёп къыйын салыргъа тюшеди. Анга кирир ючюн а, билгенигизча, усталыкъны кесинден сора да, философиядан сынау бериледи. Бусагъатда, алгъынча болмай, аспирантурадан сора да аны тауусханлагъа энди диплом бериледи.

Филологиягъа жаш тёллю алгъынча тартылмайды. Кюндюзгю бёлумде бизде 25 жаш адам болуучу эди. Ол заманда окъуугъа тюшген да къыйын эди. Бери келирге суйгенлени барысын да жюз процент этип тергесек, андан жаланда отуз проценти киралгъанды университетге.

Демографиябызны осаллыгыны да бизде, адам саны кёп болгъан

халкъны тили да анга кёре иги айныды. Шёндю уа, барыбыз да билебиз, выпускниклерибиз болмай къалгъан школла да бардыла. Андан сора да бюгюнлюкде мектеплени тауусханла республикадан тышына кетерча онгла асламдыла.

– Выпускникле малкъар бёлумге окъургъа келирча, не ишни бардырасыз?

– Жыл сайын да къарачай-малкъар тилден бла адабиятдан школчуланы араларында олимпиадала боладыла. Алай аны даражасы республикалыдан

гъынча туюлду. Алгъада тукъум бир жерде жашап, ёсюп келгенле биринден болмаса да, башхасындан эшите, туюннген да эте эди.

– Бюгюнлюкде неге энчи эс бурасыз?

– Алгъын студентле тилни иги биле эдиле да, аланы бегирек грамматиканы жорукъларына юйретгенбиз. Энди уа алай туюлду. Аны себепли жаш адамла лексикагъа, тил байлыкъгъа къайгырыларын излейбиз. Нек дегенде, адам эм алгъа сёз нени юсюнден болгъанын билирге, ангыларгъа керекди.

ары бармайды. Олимпиада битеуросей даражада болса, анга кёре да сабийлени окъуугъа алыргъа боллукъ эди. Болсада алагъа ЕГЭ-лени бермес онг жокъду.

Орус литератураны юсюнден да айтдыкъ. Ол да чырмау болгъан сунама. Школлада устазла окъуучуланы бу предметден Бир къырал экзаменге тынгылы хазырларча онгла къуралсала да керек эди. Бир да болмаса да алагъа жылны ичинде иш хакъларына къошар мадарланы излеп окъуна. Адам саныбызны азлыгыны юсюнден да айтдыкъ.

Биз ырысхыдан сора да, дуняда башха байлыкълар алгъанларына жаш тёллюню туюнндюрюрге борчлубуз. Окъутуу да, юйретиу да бирча халда тенг бардырылыргъа керекдиле. Сабийле тышына кетселе, ана тиллерине да тансыкъ болуп тебирейдиле.

Сора малкъар тилден окъутханла барыбыз да тунчугъуп жашагъанча халны къояргъа, бизден онгсуз жокъду деп турмай, ишибизге ие кёзден къараргъа, бизге берилген жууаплылыкъларны да толусунлай сезерге, миллетибизни айныууна къыйын салгъанланы багъларын да чыгъара билирге керекбиз.

Ана тилни магъанасын ангылатыргъа, аны суйдюрюрге да. Аны окъутууну качественсун, анга юйретген кадрланы да игилендириуге дайымда къайгыргъанлай турургъа.

– Кафедраны тамлагъы кюнню къалай кёресиз?

– Онгуна айланыр деп бек ышанама. Айхайда, ол кеси аллына болуп къаллыкъ иш туюлду. Миллетни къатылыгы бла, халкъны суймеклиги бла. Ол суймеклиги а ата-анагъа, эгеч-къарындашха, туугъан жерибизге эмда тилибизге, жамауатыбызгъады. Алай бла уа уллу-гитче да эс жырар, хал ахшы жанына бурулур деп ийрнанама.

Сабийни ёз тилибизге юйретиуну ауурлугъу бюгюнлюкде анадады, ал-

Газетде, радиода, телевиденияда малкъар тил бла ишлегенле, биз да, алып айтханда, барыбыз да бир уллу ишни башха-башха бёлумлерин бардырабыз. Тилибизни айнырына, сакъланырына къайгырабыз.

Студентлерибизни сёлешиу тиллери байлыкъланырча мадарланы излей, алагъа тюрлю-тюрлю проектле да къурайбыз. Сёз ючюн, Бёзюланы Зайнаф бла Энейланы Алида «Шахмырзаланы Саидни сёзлюгю» деген проект бла кюрешедиле, анга башчылыкъларны мен этеме. Дагъыда кесим бу белгили поэтибизни чыгъармаларында сёз байлыкъларына китап хазырлар муратдама.

Алгъаракъда ишни юсю бла Къазан шахарда болгъанымда, алада биринчи классдан тогъузунчугъа дери битеу предметлени да татар тилде окъутхан школлары болгъанларын айтхандыла. Алада ишлерге специалистлени хазырлар ючюн а, Къазандагъы федерал университетде энчи факультет къуралгъанды.

Бу жумуш башланганлы бери ала 600 адамны окъутуп чыгъаргъандыла. Дагъыда бу факультетде билим алгъанлагъа жер-жерли бюджетден онеки минг сом стипендия бериледи. Бизде да быллай бир себеплик болса, хал игиге тюрленирик болур эди.

Малкъар бёлумде окъугъан бакалаврларыбыз да, магистрлерибиз да илму бла кюрешип, жетишимли болсала, портфолиоларын тап жыйышдыралсала, жамауат ишге тири къатышсала да, аланы ай сайын тёлленген стипендияларына къошулурча онг да чыгъады.

Биригип, газетни бетлеринде бир рубрика къурап, энчи малкъар бёлумню тауусуп, школлада ишлегенлени къадарларыны юслеринден билдире турсакъ, бери окъургъа келирге излегенлени санына дагъыда къошулурга болур.

Ушакълары **ТРАМЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.

ИТИНИУ

Усталыкъ сайларгъа болушадыла

Юч жылны ичинде Къабарты-Малкъарны тогъуз профессионал билим бериу учреждениясында 40 мастерской къурагъа эм аланы керекли оборудование бла жалчытыргъа белгилениди.

– Анга кёре быйыл – 11, келир жыл – 14 эм 2024 жылны ахырына 15 мастерской ачыллыкълардыла. Алай бла сагъынылгъан кезиуде республикада мастерскойланы 72-ге жетдирирге онг табыллыкъларды, дегенди КЪМР-ни жарыкъландыруу эмда илму министри Анзор Езаов.

Сагъынылгъан проектни себеплиги бла орта профессионал билим берген учреждениялада окъуу программала федерал стандартлагъа келиширча этилликди. Республикада ишчи кадрлагъа сурам ёсе баргъаны себепли, аланы

билимлерин эм сынамларын да ёсдюрюу жаны бла мадарла тири хайырланыллыкълардыла.

– Тамата класслада окъугъанлагъа усталыкъ сайларгъа болушуугъа ведомство аслам эс бурады. Ол санда «Ачыкъ эшиклени кюнлери» ётдюрюледиле. Аланы чеклеринде мастер-классла, профессионал конкурсла, курсла да ишлейдиле. Андан сора да, орта профессионал билим берген учрежденияланы окъуучулары тынгылы билим алырча, мастерскойланы ырысхы-техника онглары игилендирилликди. Ол а Worldskills Russia чемпионатны регион кесегине иги хазырланыргъа себеплик этерикди, деп къошханды Анзор Клишбиевич.

Бизни корр.

Тутхан ишлерине кёллери, жюрекклери бла берилгенле

Бу күнлөдө газетлеге бла журналлага жазылуу кампания ахырына жеткенди. Белгилегенибизча, бу жол да хурметли окъуучуларыбызны хайырындан ол жумуш тийишли халда эткенди. Аны бла байламлы эм Почтачыны күнүнү аллында биз «Заман» газетни редакциясыны атындан эм иги кёрюмдө болдурган бир ненча почтачыга ыразылыгыбызны билдирип, аланы саугалаганбыз. Ала Огъары Малкърны почтасыны таматасы Темуккуланы Аминат, Нальчик почтаны Элбрус участкасыны баш специалисти Афашокъланы Руслан эмда Тёбен Чегемни почтасыны таматасы Байсолтанланы Лейладыла.

Аминат бла Руслан редакцияда къралган къруанчлы жумушха къртышалмагандыла, Лейла уа сыйлы къронагыбыз болганды. Сагъынылган къруанчлы эм бирси тири ишлеген почтачыларыбызны барысына да жюрек ыразылыгыбызны билдиребиз эмда ахшы байламлыларыбыз мындан арысында да къралыулу болуп турлукларына ийнанабыз.

Байсолтанланы Лейланы юсюндөн айтханда, ол «Россейни почталары» АО-ну Тёбен Чегемдеги бёлүмүндө урунганлы 35 жыл болады. Кеси Булунгуда тууганды, Беппайланы Борис бла бир юйор къруагъан жылларында ол замандагы почтаны таматасы Шауаланы Радимхан солугъа кетерге сыйюп, кесини орунуна аны кърюгъан эди иште. Анча жылны ичинде Лейла бир жерде, почтада, бет жарыккы урунады, ол кезиудеги сайлауна, кеси айтханына кёре, шёндю да сокъруанмайды.

Былай алып кърарагъанда, насып неден къруралады деген сорууну жууаплары кёрдөле. Аладан бири, сёзсюз, адам кеси жерин табып, алайда жамауатха хайыр келтирип, къралына, элине-жерине жарап

турууду. Бизни бюгюнню жигитибиз да ол къруанчлы. Андан сени ишге кёллендирген не затды деп соргъанымда, ол кърюгъан анасы Беппайланы Нашурумханни, анасы Аппайланы Аминатны (жаннетли болсун) сагъынады. «Ала экиси да, дейди ол, - мени кёр затха юйреткендиде. Биринчиден а, не заманда да адамла бла келишиулюкге, жарашылукукга, тёрюмлюкге эмда тутхан ишинги тийишлисича толтурургъа, жарты

жолда къралмазгъа, жарты ишни кърюмлазгъа».

Ол эки огърлу тиширууну жашау дерслерин Лейла бюгюнлюкде сыйген ишинде толу хайырланады, ала юйретген жоруклага отуз жылдан артыккыны табынганлай келеди. Элликте бла ишлеген, не жашырлыгы барды, бирде кърюгъанракъ, башха заманда тынчракъ да бола болур. Аланы хар бири бла бир тилли болуп, жарсыуларын, къруанчларын, излемлерин ангылап, кърюгъанып, тийишлисича болушуп турургъа Байсолтанланы кързаларыны, насыпха, кърюмлюк келеди. Ол жетишимлери ючюн аны бир ненча кърал саугъасы болганын да ол кеси, чынтты таулу тиширууча, иймене, уяла сагъынады.

Тёбен Чегемни почтасында бюгюнлюкде Габоланы Нажабат, Байтуугъанланы Наталья, Гочаланы Мадина (ол шёндю сабийге кърарагъан отпусадады) ишлейдиле. Аланы хар бири, Лейла белгилегенича, кеслерини ишлерин тынгылы билген, адамга жарарга итинген, жарык адамладыла. Аны себепли ушакъ нёгерим биргесине урунган къралмазгъа, болушлукъ тапдыргъанлары, тутхан жумушларына суукъ кёрден кърарамагъанлары ючюн ыразылыгыны къраллап-къраллап билдиреди, биз да аны ол сёллерине кърюшулабыз.

Почтаны харкюнлюк ишини юсюндөн сагъынганда уа, анда кёр жумуш тындырылганын айтыр кереклиси да болмаз. Элликте, башха журтладан келгенле да боладыла, ала ЖКХ телелерин этедиле, посылкала аладыла,

жибердиле, письмола бла байламлы иш толтурулады, пенсияла, социал ахчала юлешинедиле, жазылуу кампанияла бардырыладыла, сатыу-алыу жумушла да тамамланадыла.

Газетге жазылууну юсюндөн айтханда, ушакъ нёгерим Тёбен Чегемде бек кёр болмасала да, алай аны алыргъа сыйгенле уа бардыла, дейди. Лейла аны алган, окърган эллиле бек ыразы болгъанларын да энчи чертип, кёрю жарып белгилейди. Аны бла бирге эллилерини ахшы, къруанчлы жумушларын, башха оюмларын газетге билдирмеген, телефон бла окърна сёлешип айтмагъан шартларына жарсыйды.

- Бюгюнлюкде «Заман» газетибизни магъанасы болмагъанча уллуду. Аны хар таулу деген инсан алыргъа тийишлиди. Театрыбыз, радиобуз, телевидениябыз, журналларыбыз да бардыла, насыпха, алай хар күндөн да арбазынга кирген, кърюмлюк тышген къралмазгъа жазылган малкър тилде сёлню багъасы уа жокъду. Ол кърю бизни кърюмлюк тышген, тамблагъа кърюмлюкде сабийерибизни да кърюмлюк тышген, тарыхыды, аны себепли анга сакъ болургъа, сыйын бийикде тутаргъа борчлуубуз, дейди эл почтаны таматасы.

Лейланы сёллери эшитгенге, ангылагъанга бек магъаналыдыла. Халккыны жырын жырласанг, халкъ да эжиуон этер деп айтылынады бурунгу нарт сёзде. Бизни «Заман» газетибиз а не заманда да халккыны жарык жырын айтханды, сыйлы, хурметли, ёхтем миллетибиз да ол жырын эжиуон этгенлей турганды эм турады. Аны ючюн хар инсаныбызга, хар окъруучубузга ыразылыгыбызны билдиребиз. Байсолтанланы Лейланы, аны биргесине ишлегенлени, битеу да почтачылары уа, профессионал байрамлары бла алгышлап, тутхан ишлеринде бийик жетишимле тежейбиз.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат.

Жумушлары, болумлары да тюрлене барадыла

- Бу ишге къралай бла келгенигизни юсюндөн айтсагыз эди.

- Мен бери келгенимде, почтаны ишини юсюндөн алай кёр билмей эдим. Нальчикдеги почтаны таматасына адам излегенлерин кёргенимде, кесими сынарга сыйдюм. Борчларымы толтуруп тебирегенимде сейирге къралган эдим мында бардырылган ишлени магъаналыкларына.

Бюгюнлюкде бизни организация халккыга таптыкыга жыйырмагъа жууукъ жумушну тамамлайды.

- Сизни бойсунуугъада ненча бёлүм барды?

- Нальчикде ала 28 боладыла. Элбрус районда - 13 эм Черек районда - 11. Дагыда газетле сатхан бир ненча киоск. Адам саныны юсюндөн айтханда, ала 300-ден асламдыла. Хар бёлүмде да тынгылы ишлерге итингенлери бек къруандырады. Борчубуз ала хайыр келтире ишлерча этиудю да, Нальчикдегиле ол ызын тутуп, жетишимли урунадыла. Районлада да къралмазгъа заманы ичинде бу даражага жетербиз деп ышанама.

Ахшы кёрюмдөле болдурур ючюн а, келгенле бла сёлеше билиуну, алагъа бизде табарга боллукъ хайырлы жумушланы юслеринден билдирууну магъанасы бек уллуду. Анга аслам эс бёлөбиз. Сёз ючюн, Огъары Малкърда бёлүмню таматасы Темуккуланы Аминат ол жаны бла бек аламан ишлейди. Мен аны бла ёхтемленеме. Ол, иши къралыр, кърюмлюк ишлегенле да ахча саугъа алыр ючюн, битеу амалланы хайырланады. Газетибизде да ма анычаланы юслеринден жазарга керексиз.

Тамбла къралда почтада ишлегенлени профессионал байрамларыды. Быйыл бла ол бу даражада 29 кере белгиленеди. Хар бирибизни да эсибизде почта газетлени бла журналланы, посылкаланы эм пенсияланы юйорлеге тапдыргъан органча сакъланады. Алай бюгюнлюкде почтачылары борчлары иги да кенгидиле.

Кесигиз ангылагъандан, газетлени окъруучуну кърюмлюк тышгенле да бу службаны жууаплыгыгы бла къралы байламлыды. Ол иш къралай тамамланганыны эм дагыда бу сферада къралмазгъа заманда къраллап тюрлениуле боллукларыны юсюндөн биз Федерал Почта службаны КърМР-де Управлениясыны Нальчикде почта бёлүмюню башчысы Байдаланы Фатима бла ушакъ этгенбиз.

Ушагыбыздан сора Черек районнга атланырыкыма. Анда «Единая Россия» политика партияны элде связь бёлүмлерин жангыртыу жаны бла программаны бардырабыз. Огъары Малкърны, Огъары Жемталаны, Герпегежни эм Аушигерни почталарында ишле ахырына жетдириле турадыла. Бир ыйыкдан бошарбыз деп ышанама.

- Тыш болумлары уа тюрленирик мидиле?

- Хау. Сора башха элдегиле да, бу программага тыше, жангыртыла барлыккыдыла. Халлары бек осал объектлени орунларына уа жангыла ишленирикдиле.

- Почтачыла уа жетишемидиле?

- Быйылдан башлап иш хакълары 50 процентге ёсгенди. Аны себепли ала жетишедиле. Бизде асламында жыл санлары пенсияга чыгаргъа жууукъ болгъанла ишлегенлерине юйренгенбиз. Алай бюгюнлюкде жаш адамла да бек сыйюп келедиле. Алгъа ол мени сейир окърна этдире эди, шёндю уа аладан мобиль-

ный къруанчла окърна къруайбыз.

- Ол а неди?

- Сёз ючюн, отпусага баргъан специалистлени орунларына ала чыгып ишлейдиле. Почталыон болмас, газетлени, пенсияланы адамла алмаймы турургъа керекдиле? Бёлүмге күн сайын барыр онгу хар кимни да жокъду. Аны себепли, бу къруанчла кирген жаш адамла ол борчлары толтурадыла.

- Газетлеге бла журналлага жаздырыу кампанияла уа къралай ётедиле? Адамла бегирек къралыларына жазыладыла - республикалы газетлегеми огъесе ара басма органлагамы?

- Тенг халда дерчады. Биз шёндю жашыракъла газетлеге жаздырылурча этерге кюрешебиз. Алгын асламында пенсиячыла жаздырыла эдиле. Жаш тёлю уа интернетде не жангылыккыны да табып кърюды. Алай малкър эм къралды тилде чыккыган газетлерибизде болган кёр информация интернетде жокъду. Дагыда шёндюле тилибизни иги билер ючюн, окъргъа керекдиле. Газетледен башха жерде

уа аллай шатык халда ана тилибизде къралда окъруукъса? Аны себепли почтачылары баш борчлары юйорледе болган заманда адамларыбызга аны ангылатыуду. Сен миллетинги келечиси эсенг, кеси газетинги алыргъа борчлууса, мени оюмуна кёре.

Сора дагыда бир затны юсюндөн айтыргъа суюме. Мында кесибизде «Огърлулуккыну тереге» деген акцияны бардырып муратлыбыз. Аны кезиунде жандаурлукъ подписка къруап, интернатлада тургъан абаданла миллет тилде газетлерибизни алырча этергеди умутубуз. «Заман» бла «Адыгэ псалъэ» бизге бу жумушда билеклик этселе, бек ыразы боллуккыбуз.

- Профессионал байрамыгызыны аллында биргегизге ишлегенлеге не зат айтыргъа суюсиз?

- Бек биринчиден, ишлеринден къруансынла! Ахшы кёрюмдөле болдургъанла бизде ахча саугъала аладыла. Бёлүмлени таматалары да, мен да аланы аллай жетишимлерине бек къруанабыз. Хар не жаны бла монглу болсунла!

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

КЪУРМАН БАЙРАМ

Халаллыкъны, чомартлыкъны,
тазалыкъны белгиси

Бюгюн муслийманла сыйлы Къурман байрамны белгилейдиле. Бу къууанчы магъанасы артыкъда тереңди. Ол Аллаха суймекликди, анга бойсунуу, табынуу, баш уруу, ийнаныуду. Къурман адамны ич дунясы ариуланнганыны, жюрегинде таза ниетле хорлагъаныны, игиликни, мамырлыкъны белгисиди. Аны юсюнден бизге Хасания элни иймамы Мисирланы Тимур хажи айтады:

- Хиджраны Зуль-Хиджа айыны оноунчусу (бийыл ол 9 июльга тошгенди) битеу дуняда муслийманланы къууанч, жюреклени жарытхан кюнлериди. Бу сыйлы кюнню Аллахутала бизге саууга этип бергенди. Аллахны ахшылыгындан, бюгюн муслийманла межгитлеге келип, гъайыт намаз къыладыла.

Къурман деген сёз бизни Жаратханнга жууукъ болуу деген магъананы туттады. Ол Ибрагим файгамбарны заманында келген къуллукъду. Къурман этген адам Аллахуталаны аллында халаллыкъны, чомартлыкъны кёрюздеди, Ырахматлыгъа суймеклигин билдиреди.

Сыйлы Къуранда былай айтылады: «Аллахутала ючюн намаз эт, сора мал кес». Алай бла муслийман межгитге келип, гъайыт намаз къылып, иймамны ууазына тынгылап, ызы бла къурман малны кесерге боллукъду.

Мухаммад файгамбар, Аллахны саламы анга болсун, былай айтханды: «Адамны жашы Аллаха жууукъ болады Къурманнга мал кессе. Хар къурман мал Къыяма кюн шафагъат этерикди. Аны ючюн адамны сыйы, даражасы Аллахны аллында бийикде боллукъду. Эттигиз къурмангызыны таза жюрекден, ыразы болуп» (Тирмизи).

Къурман кимге борчду? Биринчиден, хар онгу болгъан муслийман эр кишиге бла тишируугъа. Башхача айтханда, малны кеси тутхан, неда аны сатып алыргъа ахчасы жетген, ёнкючге кирмеген. Экинчиден, акъылбалыкъгъа. Жолгъа чыкъмагъан, юйде тургъан, фитир садакъа берирге онгу, амалы болгъаннга да борчду ол. Дагъыда къул болмагъан эркин адамгъа, тутмакъда турмагъаннга, башына эркин адамгъа.

Анас – файгамбарны сахабасы – былай билдиргенди: «Мухаммад файгамбар Къурманнга эки кёй сойгъанын кёргенме. Ол кёйну аякъларын бирге къысып, «Бисмилляхи. Аллаху Акбар», - деп, боюнун тартханды» (Муслим. Бухари).

Малны багъасын берип, кесинг ючюн деп, башха адамгъа сойдуругъа да жарайды. Къурманны юч кюнню ичинде кесерге керекди – байрамны ючюнчю кюнню ашхам намазына дери бу къуллукъну толтуруп бошаргъа тийишлиди. Алай бек сыйлысы уа аны биринчи кюнде этседиди – энчи белгилеп айтырыгъым

– гъайыт намаздан сора.

Аллай амал жокъ эсе уа, экинчи, ючюнчю кюн да къабыл кёрюледи. Тёртюнчю кюн а малны Къурманнга деп кесип къыйналыр кереклиси да жокъду, ол къабыл этилмейди. Дагъыда къарангы, жукъ да кёрюндеген жерде сойгъан керахатды.

Къаллай мал жарайды

деп соргъанла да бардыла. «Къурманнга уллу мал союгуз. Аны юсюнде хар тюгюне да сууаплыкъ бериледи», - дегенди Мухаммад файгамбар, Аллахны саламы анга болсун (Абу-Дауд).

Биринчиден – тюени (5 жылы толгъан). Экинчиси – тууар мал (эки жылы толгъан), неда жылы толгъан эчкини. Кёйну да жарайды къурман этерге, эм игиси анга жыл толсады. Алай ол уллу санлы болса, этин ючге бёлюп, уялмай бир кесегин садакъагъа чыгъарыргъа, экинчиси бла адамланы сыйларгъа эмда юйде кёяргъа да жете эсе, аллайны да сояргъа боллукъду.

Тауукъ, хораз дегенча юй къанатлыланы къурман этерге жарамайды. Дагъыда бир зараны, кемчилиги болгъан малны да жарамайды къурман этерге – кёзю чыкъгъан, къулагы жыртылгъан, башха къыя болгъан. Къурман – садакъады, алай эсе уа, эм ариуну, эм игини сайларгъа борчлубуз.

Мухаммад файгамбар кёйну кесерге суйгенди бу байрамда, ол бизге да суннетди. Туугъан сабийге да эркинди къурман этген. Алай ёлгенни аты бла кесерге жарамайды. Къурман къурда сау адамгъа этиледи.

Миллетде тефтир дууа деген жюрюйдю – соярны аллында малгъа окълады деп. Алай эм игиси – хар адам кеси тилек

этседиди. Биреуден да тефтир окъу деп тилер, анга ахча телер, юлюшон чыгъарыр кереклиси жокъду. Аллаху акбар, Бисмилляхи деп, ызы бла тилек этсенг, андан тийишлиси жокъду. Динде болмагъан затланы къурап, адамланы къыйнаргъа эркин этилмейди. Аллахутала ислам динни адам улугъа тынчылыкъгъа, ырахматлыкъгъа бергенди.

Къурман малны этин муслийман болмагъанлагъа юлеширге жарагъанын энчи белгилерге сюеме. Алай аны терисин сатып, хайыр алыргъа жарамайды. Эт ючге бёлюнгенин барыгъыз да иги билесиз. Аны биринчи жарымын факъырлагъа, мискилеге юлеширге тийишлиди. Экинчисинден аш этип, юйге келген къонакъланы сыйлайса, ючюнчюсю уа юйде къалады. Ол да суннетди.

Алай мискинлеге сюеклени берип, кесинге ариу шаугютлени кёйсанг харамды! Аллахутала аллай къурманны къабыл кёрмез. Аны бла биреге этни саулай факъырлагъа юлешип кёйгъан да керахатды, юйде сабийле ауузланьрча кёяргъа тийишлиди.

Къурман байрамны кюнлеринде хар фарыз намаздан сора такбир этген да суннетди.

Бу сыйлы кюн мал сояма деп, ёнкючге кирирге, юйорюню, сабийлени жунчутургъа, мискин кёяргъа жарамайды. Сабийге аш-суу, кийим аламай къалсанг, гюняхлы болурса. Онгу болмагъан Аллахуталаны аллында гюняхы жокъду.

Къурман бла Ораза муслийманнга эм уллу байрамладыла. Алай аланы харам ишле бла бузмайыкъ! Къууанч этме деп, сыра, аракъы тартханны къурманы, дууасы, тилеги да къабыл болмазла. Керти муслийман хар ишин да бир Аллах ючюн этеди. Хар атламыбызгъа, сёзюбюзге сакъ болайыкъ, гюняхны бла сууапны ортасын ангылап, айыра билейик.

Хурметли дин къарындашларым бла эгечлерим! Бу сыйлы байрамны Аллахутала сау адамлагъа сауугалагъанды: бир бирге къонакъгъа барып, къол тутуп, сурап, сыйлап, хурмет этерча. Аны нек сагъындым? Къурманда къабырлагъа барылмайды, айтханымча, бу сау адамланы уллу къууанчыды. Алай бла, къабырлада зиярат этсек, уллу гюняхлы болурбуз.

Аллахутала экинчи Къурманнга къууанч бла жетерча онг, къарыу, насып да берсин. Этилген къурманла, садакъала къабыл кёрюлсунле! Экинчи бу заманнга ийман бла, дин бла, къууанч бла, сау-саламат жетейик.

ТИКАЛАНЫ Фатима
жазып алгъанды.

Ушакъ

Нальчикде Ленин атлы проспекте бир жаш тиширууну, къышды, жазды деп къарамай, орамны сыйпагъанын кёпле кёрген болурла. Андан арлакъда уа бир эски сабий арбачыкъ сюелиучюдю. Анда уа - къагъанакъчыкъ жукълап. Бир жол мен ол тиширууну къатына барам да, хапарлашып башлайбыз. «Сабийими кёяяр адаммы жокъду да, биреге жюрютюрге тошеди. Манга ишлерге, баш кечиндирирге, къызымы ёсдюрюрге да керекди. Мындан башха жерде да ишлейме. Ёксюзле тургъан юйге берсенг а, анда сабийни бир кесек заманнга кечиндирген амалла да бардыла деп да айтадыла, алай этерге уа кёлум бармайды. Къыйналсам да, къатымда болса сюеме», - деген эди ол.

Андан айырылгъанымдан сора, бирле уа, онлары да болуп тургъанлай, казна юйге берип кёядыла сабийлерин, деп келеди акъылыма. Аны юсюнден Республикалы сабий реабилитация араны баш врачы Марита КРЫМУКОВА бла ушакъ этгенimde, ол былай айтханды:

«Хар сабийге да ата-ана
къайгырыу керекди»

– Бизге асламысында къыялу сабийле тошедиле. Аланы кёюп кетгенлени сылтаулары бирча туюлдуле. Бирле жамауатны налатындан кёоркъадыла, башхаланы болушур адамлары болмай, ючюнчюлени да кёолайлары жетмей... Билемисиз, бизни араны ачылгъаныны игилиги недеди – энди сабийни къайда болса атып кетер кереклиси жокъду.

Сёз ючюн, Алимчикни ол туугъанлай окъуна анасы кёюп кетгенди. Бусагъатда анга жыл бла алты ай болады. Аны ауруулары кёпдюле. Быллай къагъанакълай анга бир ненча операция этилгенди. Жарсыугъа, сабий алыкъа кеси аллына сюелген, олтургъан да эталмайды, ашны да чайнаймайды. Церебральны параличде алай болады. Анга да къарамай, халал жюрекли, ышарыргъа кюрешген, кимни кёолуна да барып къалгъан балачыкъды. Ариу айтханды да бек иги ангылайды. Аны бла сёлешсенг бек сюеди, къолгъа алсанг да, алай. Биз аны биреу кесине жаш этип алса эди деп кёору тилек этип турабыз.

–Алай сабийлени алгъанла бармыдыла?

–Хау, ол бек къыйынды эмда жууаплыды, алай, базынганла бардыла. Сёз ючюн, тёрт сабий республикадан тышында башха-башха юйорлеге тошгендиле. Аланы алгъанла бизге дайым да суратларын, отчётларын жиберип, ол балачыкъланы юслеринден хапар билдирип турадыла. Алада тюрлениуле бек уллудула. Сабийле жангы юйорледе насыпчыкъладыла, ол кёзге туурады. Сёзсюз, аланы толу саулукулду этер онг жокъду, алай юйорде башхалача кеслерин жюрютюрча этер онг а барды. Ол а алагъа бек игиди.

Бизни учреждениядан юйорге Даун ауруу болгъан сабийни да алгъандыла. Алай къызчыкълагъа бла жашчыкълагъа уа юйор болумла бек керекдиле. Биз мында къаллай бийик даражада реабилитация этсек да, ананы жылы кёолу бла огъурлу кёз къарамыча жарагъан бир амал, бир дарман да жокъду. Илму бла да ачыкъланганды ата-ананы кёолунда ёсген сабийни реабилитациясы иги да онглу болгъаны. Алай, жарсыугъа, саусузчукъланы алып ёсдюрюрге суйгенле бек аздыла.

– Саулукълу сабийлени да

кёядыла бирле, сизге аллай-ла тошмеймидиле да?

– Арт жыллада жашны, къызыны алып ёсдюрюу бла байламлы закон иги да женгилленгенди да, бизге саулукулду балачыкъла хазна тошмейдиле. Алай жашауда кёп тюрлю болумла бола туруучудула да, ёксюзлюк сынагъанла да бардыла. Къырал алагъа тынгылы юйор табыуну дурус кёредиди. Жарсыугъа, барысын да юйорле бла жалчытыр амал жокъду, аны себепли сабийле интернатлагъа эмда ёксюзле тургъан юйлеге тошедиле. Биз алагъа не иги болсакъ да, аталарын бла аналарын алышалыкъ туюлбюз. Хар сабий да юйорде, ата-ананы жылыуунда ёсере керекди.

– Мен билгенден, алгъын бу араны аты «Специализацияланган сабий юй» деп эди, энди уа - «Республикалы сабий реабилитация ара». Ол не бла байламлыды?

– «Жол картагъа» тийишлиликде ёксюз сабийлени бир ведомствогъа ётдюрюу бла байламлы этилгенди алай. Энди бизни ёксюз, къарар адамлары болмай къалгъан, къыйын жашау болумгъа тошген балалагъа къарау деген магъанабыз тас болгъанды.

Анга да къарамай, бизни учрежденияда кечинген ёксюз, къарар адамлары болмай къалгъан, къыйын жашау болумгъа тошген сабийлени алыргъа башха жер болмагъаны себепли, ала болжаллы халда мында турадыла. Ол жумушубузну бизни арада ишлегенле кесибиз тамамларбыз деп бек ышанабыз.

–Жамауатны болумуна ол къартларына, сабийлерине эмда санларында къыяулары болгъанлагъа къалай къарагъанына кёре багъа бериледи дейдиле да, ол жаны бла болум къалайды?

– Бизде ол жаны бла хал кёп регионладан игиди деп таукел айталлыкъма. Къырал да инсанларыбызны ол къауумуна, артыкъда инвалид сабийлери болгъан юйорлеге, энчи къайгырады. Ырысхы болушлукъну дайым ёсдюре баргъаны бла къалмай, ангылатуу- жарыкъландыруу ишны да бардырууну дурус кёредиди, ол санда асламлы информация органланы юсю бла да.

Ушакъны **ХОЛАЛАНЫ**
Марзият бардыргъанды.

ЭСГЕРИУЛЕ

Жылы бараза

таулу жашла, излей кетип, бир сабан агъач тапдыла, тот басханлыкъгъа, ишлерге жараулу темирлери жерлеринде, саппа-сау.

Жашла аны кетюрюп келип, ныгышха жыйылып тургъан таматаланы алларына салдыла. Ол тийрени бир тюрлю шошлукъ алды, жыйылгъанланы эслерин бийлей. Таматала, бир кесек эс жыйып, сабан агъачны юсюнден кеси оюмларын айта башладыла. Аланы айтханлары бир оюмгъа келише эди: уруш аллы жыллада колхозну бир темирчиси бар эди – темирге жан салгъан таулу. Анга къоншу элледен да келиучю эдиле иги сабан агъач ишлетирге, дедиле. Бу сабан агъач да аны ишиди, дедиле. Кеси да, урушдан сау къайтып, сюрюнде ёлгенди, дедиле. Алай айтып, таматаланы кёбюсюню кёлю толду. Энди алайда таулула, уллу-гитче да, бу эрттегили сыйлы затны тансыклайдыла, ийнаклайдыла. Сабийле, тизилип, къоллары бла тийип-тийип кёредиле.

Андан сора башладыла ишлерин таулу жашла, темир бла сёлеше билген, хайт деген жашла. Ала сабан агъачны кёп затын алышындырып, жангыртып, тотун кетерип, эски чархларын тюрлендирип, жангы бичакъла салып, къол тутхан жеринде чириген агъачын кетерип, жаппа-жангысын орнатып... Юсюне жау да сюртдюле... Андан сора сабан агъачны хайт деп аякъ юсюне суюдиле, жангы жашау-

ну кесин суюгенча. Андан сора ол а жангырып, къарыу алгъанча болуп, учаргъа хазырланган тау къушха ушады.

Кёп къыйынлыкълагъа баш иймей келген таулу акъсакъалла жашланы ишлерин жаратып, къууанган да этип, ыспасларын ыразы болуп айтдыла. Алайда жашла къармашып, трактор да келтирдиле. Аны тауушу къууанча кюч бергенча болду. Тракторну юсюнде да, аллында да таулу жашла таулу байракъны бийик тутханлай, жырлагъан да, тепсеген да эте, келедиле.

Энди хар зат да хазырды жаз башы жер сюрюрге: жер да, сабан агъач да, адамла да. Баразаны ким башларыкъды? Таулула ол ишге уллу магъана бергендиле хар заманда. Ол адамны намысы бек бийик болургъа керекди. Жыйылгъан халкъ шош болду. Сёз айтхан болмай, бары да таматала таба къарадыла. Ала уа алда суюлген, ёшюнюнде жылтырагъан акъбаш таулула бурулдула да: «Башла!» – дедиле.

Ол а урушну башдан-аякъ сюрюп чыкъгъан Берлинге дери жетген, чыныкъгъан чынтты жигит, сабыр атлай келип, адамны къолун тутханча, сабан агъачны сабын тутуп, дунягъа эшитдирип айтды:

– Ахшы кюнде башлайыкъ жангы жашауубузну! Бу къууанчны кёрмей къалгъанланы унутур кюнню Аллах бермесин бизге! – деди, ауазы эркин чыгъа.

Жангы жашауу жангы баразасы, жылы баразасы барады, жарыкъ, жангы жыр баргъанча. Кёчгюнчюлюкде туугъан таулу сабийчикле жалана-якълай чабадыла жангы, жылы баразада. Ала, ол сабийле, энди насыпдыла. Атала жери алагъа тирлик да, бирлик да, аны бла бирге игилик да берликди. Сора жыйылгъанланы кёбюсю жангы топуракъны, сыйлы топуракъны берчи къол аязларына алып, уппа этедиле.

Сыйлы жер а, кесини сабанчыларын анча жылны таймай сакълагъан жер а, ёз къууанчын жангы баразагъа жыр этип береди. Халкъыбыз айтханлай, «жыры барны – жолу бар, жыры барны – алда жарыкъ кюню бар».

Эллиле уа, жангы баразаны башында къазанла асып, жырлай, тепсей, ойнай-кюле, аталарыбызны заманындача, къурманлыкъ этедиле.

Таула уа суюлип къарайдыла, суююнуп къарайдыла жылы, жангы баразаны барыууна, жангы жашаууны жырына.

Энди уа баразаны юсюнден, жылы баразаны юсюнден сёзюмю бу назму тизгинлерим бла бошайма:

*Къайда да жер башында
Чыкъмасын къама къындан,
Жаша энди, жерим, сен
Айырылмай халкъындан.*

СОЗАЙЛАНЫ Ахмат,
КъМР-ни, КъЧР-ни да халкъ поэти.

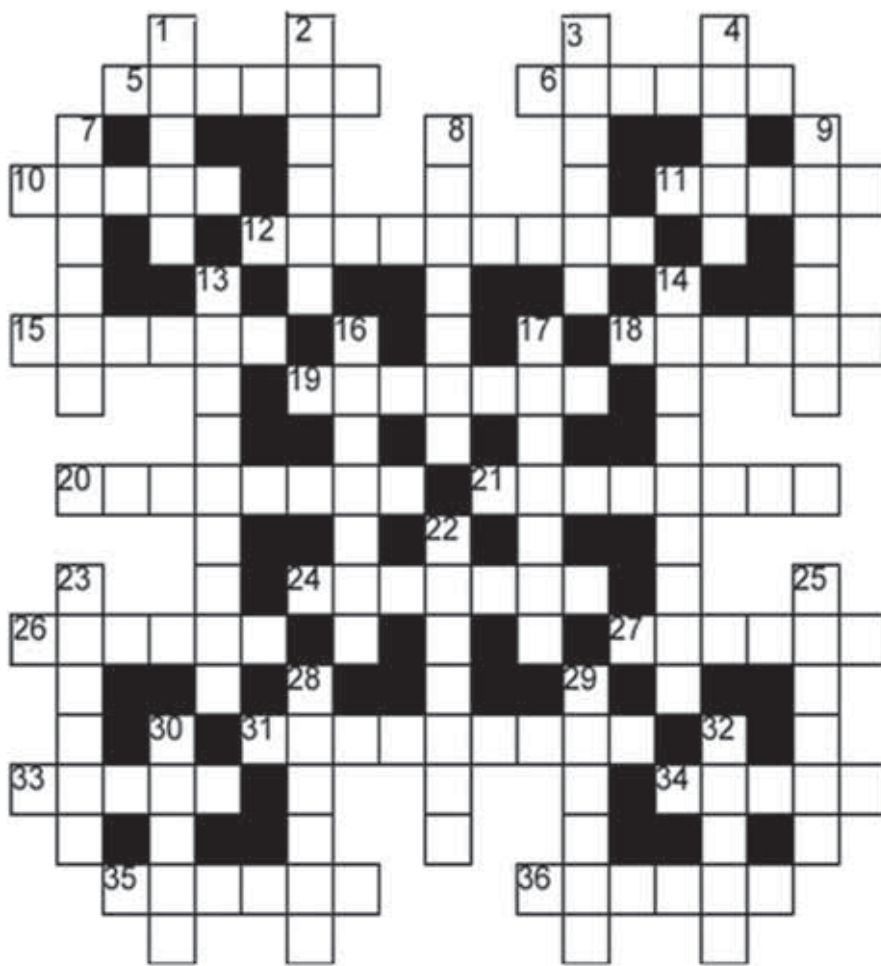
Бизни халкъыбыз уруш ёртенинден, кёчгюнчюлюк азабындан, дагъыда кёп инсан кемликледен кесини жигитлигини, таукеллигини, миллет эслилигини, мадарымлыгъыны хайырындан къутула келгенди. Орта Азиядан къайтхан жылларыбызда, туугъан жерибизге баш уруп, ата ташыбызны къучакълап, биз къайтхандан сора бютюнда бийик болгъан тауларыбызгъа салам берип, ата журтубузну алай тансыклай эдик биз таулула. Ол тансыклыкъ алай къудуретли, асыулу эди, таулу кёк да, таулу жер да анга сыйынганча кёрюне. Азатлыкъны татыулу хауасын шаудан суунуча иче, халкъыбыз энди жангы жашауун башлай эди. Башлай эди кеси жеринде – миллет къууанчлыгъында.

...Элибизни оюлуп, тюр болуп тургъан базларындан биринде хайт деген

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Сюркелип жюрюучю, узун къуйрукълу гитче жаныуарчыкъ. 6. Ырысхы. 10. Къаугъа. 11. Аны эртте къанат тукден да этгендиле. 12. Терсакъыл. 15. Кёп сёлешген адам. 18. Баш кийим. 19. Огъурсузлукъ. 20. Насыпсызлыкъ. 21. Кёзюнде агъы болгъан. 24. Ётюрюк айтыу. 26. Къыш чыпынлагъа къонган къар. 27. Мал орунда жерге тюшген бичен кесекле. 31. Сууну тауушу. 33. Уллу эшик. 34. Аллай адам, бёрю да болады. 35. Айныу, игиге тюрлениу. 36. Чабакъ тутханда керек зат.

ЁРЕСИНЕ: 1. Ахлу. 2. Сыфатсыз, суюдумсюз. 3. Машинала жюрюген жерде ол бек керекди. 4. Буз тау. 7. Бийик аскер чын. 8. Затны тасха тутуу. 9. Юй башы. 13. Ол таууш тауукъ орундан келеди. 14. Къаугъа этерге суюгенни къылыгъы. 16. Аллахха баш уруу. 17. Ийисгеу.

22. Бийик босагъада жол. 23. тюз жер. 30. Кёргюзтюрюучю бармакъ. 32. Жип.
24. Магъана. 25. Кийик жаныуар. 28. Ётсюз адам. 29. Тауда

Экономика

Тюрсюнлери алышыннганды

Россейни Банкы жангы 100-сомлукъ ахчаны кёргозтгенди. Аны бир бетинде Москва шахарны белгилери ишленипдиле: Кремльни Спасск къаласы, «Зарядье» парк, МГУ-ну мекамы. Бирси жанында уа Тверь областъда орналгъан совет солдатны эсгертмеси суратланады.

Жангы жюзсомлукъну тюрсюню хазна тюрленмегенди, шёндю жюрюген ол тенгли ахчагъа ушашлыды. Алай юсюнде жазыулары уа уллуракъдыла, хар нелери да шарт кёрююрча этилгендиле.

Бу ахчаны юсюнде QR-код барды. Аны суратха тюрюрюп, Интернетге кирсе, 100-сомлукъну къоруулау белгилери къаллай болгъанын билликсиз.

Къоруулау дегенни юсюнден айтханда, жангы ахча бу жаны бла иги атлам этгенди дерге боллукъду. Ол ышанлары бла 200-эм 2000-сомлукъ ахчалагъа тенг боллукъду. Кеси да лак сюртюрлюп этилгени себепли, тозурамай кёбюрек заман жюрюрюкдю.

Эсге сала айтсакъ, шёндюгю 100-сомлукъ 1997 жылда жарашдырылгъанды. Кеси да артда (2001 эм 2004 жыллада) аз-маз жангыртылгъан эди. Жангы жюз сом аз-аздан жайыла барлыкъды. Ара Банкда айтханларына кёре, банкоматланы эмда башха оборудованианы анга келиширча этерге заман керекди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ГАЗЕТНИ 78-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

ЭНИНЕ: 3. Батыр. 8. Къантарыу. 9. Хурулдау. 10. Биринчиле. 14. Эмина. 17. Шорпа. 19. Акъмыйыкъ. 21. Жанлау. 22. Къуллукъ. 23. Лобан. 24. Къызыу. 25. Лыбыта. 28. Ууахты. 30. Къаламан. 31. Къарыу. 32. Журун. 35. Жаркъмалау. 38. Тыхырдау. 39. Айтхылыкъ. 40. Галау.

ЁРЕСИНЕ: 1. Батуми. 2. Къысхач. 4. Байтамал. 5. Артиш. 6. Урула. 7. Къарампил. 11. Накъыш. 12. Оноулашыу. 13. Къоркъуулукъ. 15. Акъкъалай. 16. Тынгылау. 18. Жалын. 20. Бушто. 26. Ырызлыкъ. 27. Салам. 29. Аууракъыл. 33. Марда. 34. Салта. 36. Къаудан. 37. Алабай.

Халк чыгармачылык

«АЛТЫН КЪОЛ» – ахшы төрелени байрамы

2022 жылда 16 июльда Чирик келню жагы асында Халк чыгармачылыкны эм къол усталык искусствону алтынчы халкыла аралы «АЛТЫН КЪОЛ» фестивалы ётерикди. Аны кураган Тарых эм маданият эсертмелени саклануларына себеплик этген «Къайсыннга жюз атлам» фонд бу жолгу проектни РФ-ни Президенти Владимир Путини оноуу бла быйыл кыралда бардырылган Россейни халкларыны маданият хазналарыны жылына жоралайды.

Фестивальга Къабарты-Малкъардан, Къарачай-Черкесден, Дагыстандан къол устала кытышырыкдыла. Сёз ючюн, Къарачай-Черкесден Шимал-Кавказ Къырал Академияны дизайн эм лингвистика факультетини келечилери къшулукъдула. Алай бла аланланы маданият хазналарына аталган миллет эм стилизованный кийимле кёржюзтүлүкдюле. СКГА дагыда «Снежные вершины» деген студент тепсеу ансамбльлерин да келтирликди. Ансамбльни юсюнден айтханда, ол озган ыйыкда Тюркде кыралган къарачайлылары бла малкъарлылары диспораларыны «Нартланы тою» деген байрамларында жетишимли болуп кыайтханды.

Андан сора да, Карачаевск шахарда Къарачай-Черкес кырал университетни студентлерини чыгармалары кёржюзтүлүкдюле. Элбрус районну халк чыгармачылык арасыны, Черек районну къауумларыны, тастар деген къумук миллет жаулыклары усталарыны ишлери да кеплеге сейир боллугу сёзсюздү.

Фестивальда эрттегили эм шёндююлю къарачай-малкъар жырла эшитилликди. «Снежные вершины» ансамбль таулу тепсеуле бла къуандырлыкды жыйылганланы. Анда китап ярмарка да кыраллыкды.

Къабарты-Малкъарда жашаганланы, къонаклары да «АЛТЫН КЪОЛНУ» жарык байрамына чакырабыз. Башланыуу 11:00 сагытдады.

«Къайсыннга жюз атлам» фонд.

Упоу

Махачкъаладан
Нальчикге - тюзюнлей рейс

Жууук заманда "Ютэйр" авиакомпания Махачкъаладан Нальчикге тюзюнлей рейс ачарыкды. Аны АTR-72 самолёт тамаларыкды. Ол бараз эм шабат кюнде учарыкды.

Биринчи пассажирле жолга Махачкъаладан 3 августда 16:10 сагытда атланарыкдыла эм Нальчикде 17:20 сагытда къонарыкдыла. Ызына уа самолёт шабат кюн 13:50 сагытда тебирерикди.

Расписанияны эм билетлени багаларыны юсюнден толуп жапарны аэропортланы сайтларында билерге боллукды.

БАШЛАМЧЫЛЫК

Саулукълу жашау бардырыуну
магъанасын кёржюзте

Кёп жылланы ичинде биринчи кере болуп, КъМР-де медицина учреждениялада ишлегенлени спартакиадасы кыралганды. Анга республиканы битеу районларындан бла шахарларындан саулукъ саклау учреждениялары 300-ден аслам келечиси кытышхандыла. Ала, 12 командага юлешинип,

Рустам Калибатов быллай эришилени мындан ары төрели этерге мурат болганын чертгенди. «Спортну салукъну игилендириуде магъанасын бизден, медикледен, иги киши да билмейди. Биз жамауатха саулукълу жашауну юлгюсюн кёржюзторге борчлубуз», - дегенди ол.

Эришилени Нальчикде сабий стадионда бардырылгандыла. Медикле футбол ойнагандыла, узунлукъга секиргендиле, эр кишиле 400 метрге, тишируула 200 метрге чапхандыла. Дагыда шахматлада, стол теннисде кырыуларында кёргендиле, турникде эм кеп тартылганланы да ачыклагандыла.

Айырмалыла майдалла, кубокла эм дипломла бла саугалангандыла. КъМР-ни Парламентини депутаты, Сюд-медицина экспертизаны бюросуну таматасы Мечукаланы Алихан а спортну эки тюрлюсюнде айырмалы болганды. Ол ауурлугу 12 килограммага жетген ташны 8 метр 80 сантиметрге атханды эмда турникде тартылганланы арасында биринчи болганды. «Бюгюн бери тюрлю-тюрлю усталыклары келечилери кёргендиле. Спорт жаны бла кюлю жашла да бардыла», - дегенди ол бизге, быллай жумушлары магъаналылыклары черте.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

спортну ондан аслам тюрлюсюнде кырыулары сынагандыла.

Спартакиаданы саулукъ саклау министри Рустам Калибатов бла спорт министрни орунбасары Аналаны Аслан ачхандыла.

Аналаны Аслан а Спартакиада спортну байрамы болганын, ол медицина учреждениялада ишлегенлени бла спортчулары араларында шухлукъну кючлерге себеплик этеригин белгилегенди.

ТИНТИУЛЕ

Жай солугъа
Къабарты-Малкъарга келедиле

Республиканы Курортла эм туризм министерствосундан билдиргенлерине кёре, МТС «Big Data» сервисни болушлугу бла росейлиле майда бла июнда кыайда солургъа суйгенлерин тинтгенди. Ачыкланганчы, адамла бек жаратып келген жер Къабарты-Малкъар болганды. Бизге Владикавказдан, Москвадан, Ставропольдан бла Краснодардан аслам турист келгенди.

«Big Data» 2022 жылны 1 майындан башлап 30 июнуна дери туристлени сайлаулары былтырны аллай кезиуу бла тенлешдиргенди. Тохташдырылганыча, республикабызда солугъанланы саны 12 процентге кёбейгенди. Туристлени

жыл санлары 25-44 болганды, ала кёбюсюнде бери ючкюнюк жолоучулукълага кеслерини автомобильлеринде келгендиле.

Операторну регионда бёлюмюню башчысы Залиханланы Элдар айтханга кёре, Къабарты-Малкъар кыш туризмни арасы болганлыкыга, жай солуулары да мында ётдюрюрге суйгенлени саны ёсе барады. «Ол да сейир туююлду, бизни жерибизни табийгаты солургъа аламет келишеди. Къонакбай адетлерибиз, кюнню жылылыгы, татыулу азыкыла, таула, чучурла, келле – ала кимни да кёлюне жеталлыкдыла». - дегенди ол.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Газетни келир номери 13 июльда чыгарыкды.

УФСБ

Къуллугъун
кесине таплыкыга
хайырланганды

Экономика аманлыкылага къажу мадарланы чеклеринде РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясыны къуллукчулары Ич ишле министерствону келечилери бла бирге Прохладный шахарны администрациясыны ишчисини аманлыкы ишин тохтатхандыла. Ол кесини къуллугъун оздуруп хайырланганына ишеклик барды.

Тохташдырылганга кёре, ол шахарны инсанланы жашау болумлары игилендириу жаны бла комиссиясыны башчысы болганды. 2021 жылда ноябрьде бир тюрлю законлу сылтау болмай, ол прохладначы тиширууну тизмеден кетергенди.

Администрацияны келечисине РФ-ни УК-сыны 285-чи статьясыны 2-чи кесегине кёре терслеу материалла ачылгандыла. Быллай аманлыкы этгенни эркинлиги 7 жылга дери сыйырылырга боллугъун айтырчады.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима
казырлаганды.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительство

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зукура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кыоруула жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмага "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кёре
19.00 сагытда къол салынады.
20.00 сагытда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГАРГАНЛА:

Мусукаланы Сакинат - дежурный редактор, Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Ахматланы Лиоза (1,2-чи бетле), Бийчеккуланы Жаннета (4,11-чи бетле), Гелляланы Валентина (3,9-чу бетле), Зезаланы Лида (10,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1437 экз. Заказ №1389
Багасы эркинди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспекте, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru